

Smernice

za akcioni plan razvoja organske proizvodnje na teritoriji Grada Subotice od 2026 – 2035. godine

Smernice su definisane u skladu sa Strategijom poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2025 – 2034, Planom razvoja grada Subotice 2023 – 2032. i elementima Akcionog plana razvoja organske poljoprivredne proizvodnje AP Vojvodina 2020-2025. godine.

Udruženje TERRA'S je u novembru 2025. godine formiralo Tim stručnjaka za izradu dokumenta/smernica za izradu novog „Akcionog plana razvoja organske proizvodnje na teritoriji Grada Subotice od 2026. do 2035. godine”, kao aktivnost projekta pod nazivom “Organska Subotica na evropskom zelenom putu” podržanog preko projekta: „EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji”.

Članovi Tima stručnjaka:

- dipl. inž. agronomije, Nenad Novaković, direktor Organik Control System
- dr Srđan Šeremešić, profesor Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu
- dipl. ekonomista Vladimir Perović, rukovodilac sektora za upravljanje projektima Otvorenog univerziteta Subotica
- mr Maja Janković, stručni saradnik za zaštitu prirode u JP „Palić Ludaš“
- Snježana Mitrović, projekt menadžer Udruženja TERRA'S

SMERNICE ZA AKCIONI PLAN ORGANSKE PROIZVODNJE NA TERITORIJI GRADA SUBOTICE OD 2026 – 2035. GODINE

I POLAZNE OSNOVE

Gradska uprava Subotica je 2015. podržala inicijativu Udruženja TERRA'S da izradi „Akcionni plan razvoja organske proizvodnje na teritoriji Grada Subotice od 2015. do 2020. godine“ (u daljem tekstu APROPS) kroz projekat „Organska proizvodnja u funkciji održivog razvoja Srbije“.

Članovi Radne grupe su bili eksperti iz oblasti organske poljoprivrede i 3 predstavnika Gradske uprave. Radna grupa je Nacrt APROPS-a prezentovala 30. oktobra na 10. Međunarodnom festivalu organskih proizvoda BIOFEST, a potom na javnoj raspravi 4. decembra 2014. godine. U formi Predloga bio je na javnom uvidu na internet stranama Grada Subotice, Udruženja TERRA'S i Otvorenog univerziteta Subotica, te prosleđen relevantnim ustanovama, preduzećima i udruženjima građana. Gradsko veće je u martu 2015. godine usvojilo Odluku o donošenju APROPS-a koji je potom jednoglasno usvojen u lokalnom parlamentu.

Primena APROPS-a u praksi obuhvatila je sve zainteresovane strane i dala je početne rezultate vidljive u povećanju površina pod organskom proizvodnjom. Opređeljena sredstva od strane Grada su bila jednokratna u 2015. godini, ali i pored toga zabeležen je rast površina pod organskom proizvodnjom.

EU-ZELENA AGENDA I ORGANSKA POLJOPRIVREDA

Evropska komisija je usvojila Akcionni plan razvoja organske proizvodnje, sa ključnim ciljem da do 2030. godine organska poljoprivreda pokrije 25% obradivih površina širom Unije, što je deo zelene agende, a plan obuhvata podršku poljoprivrednicima kroz podsticaje i promociju.

Ključni elementi plana:

- **Cilj:** 25% obradivih površina pod organskom proizvodnjom do 2030. godine;
- **Povećanje potražnje:** Podsticanje potrošnje organskih proizvoda;
- **Podrška poljoprivrednicima:** Finansijska i tehnička podrška za prelazak na organsku proizvodnju;
- **Smanjenje zavisnosti:** Smanjenje upotrebe pesticida i đubriva;
- **Inovacije:** Podsticanje istraživanja i inovacija u organskom poljoprivrednom sektoru.

Šta to znači:

- Veći naglasak na održivosti i biodiverzitetu;
- Jačanje lokalnih lanaca snabdevanja;
- Srbija, kao zemlja kandidat za ulazak u EU, takođe, usklađuje svoju strategiju sa ovim ciljevima.

ZAKONODAVNI OKVIR ZA ORGANSKU PROIZVODNJU U SRBIJI

S obzirom na to da su u EU usvojeni novi propisi koji se odnose na organsku poljoprivredu 2018. godine, ponovo se javila potreba za modernizacijom pravnog okvira za organsku proizvodnju u Srbiji. Rezultat ove inicijative bilo je usvajanje Zakona o organskoj proizvodnji krajem 2025. godine koji stupa na snagu 1. juna 2026. Novi Zakon o organskoj proizvodnji je u potpunosti usaglašen sa EU regulativom 848/2018.

ORGANSKA POLJOPRIVREDA-RAZVOJNA ŠANSI POLJOPRIVREDE SUBOTICE

Od ukupne površine teritorije Grada Subotice i pripadajućih naselja, koja iznosi 100.700 ha, čak 88.443 ha je aktivna poljoprivredna površina. Dve trećine zemljišta obrađuju individualna poljoprivredna gazdinstva, prosečne veličine poseda

oko 4 ha. Struktura subotičkog poljoprivrednog zemljišta je podeljena na peskoviti deo, gde se uglavnom gaji voće i vinova loza i humusni deo koji se koristi za gajenje žitarica, povrća, suncokreta, soje i slično.

Subotica trenutno ima registrovana 23 operatora koji su uključeni u proces kontrole i sertifikacije organske proizvodnje. U organskom ili prelaznom statusu je 717 ha, sa registrovanom proizvodnjom jabuka, zove, lešnika, žita, uljarica, grožđa itd, a od gotovih proizvoda širok je asortiman organskih vina i začini. Registrovano je i 644 grla krupne stoke. U odnosu na 2015. godinu kada je usvojen prethodni Akcioni plan površine su uvećane za 390%.

Kao što je uočljivo potencijala ima kako za poljoprivredu, tako i za druge grane privrede, samo ostaje da se vidi u kolikoj meri će biti iskorišćen.

1. Analiza stanja poljoprivrede u Subotici - lokalni kontekst

Da bi se izradio dobar akcioni plan, prvo je važno sagledati snage, slabosti, prilike i rizike (SWOT) poljoprivrede Subotice, posebno organske. Evo pregleda baziranog na dostupnim podacima.

1.1 Lokalne karakteristike i agrarni potencijal Subotice

1. Geografsko-prirodni uslovi

- Subotica je poznata kao pogodno područje za poljoprivredu— plodno zemljište, ravničarski teren, saobraćajne komunikacije.
- Postoje specifični prirodni pejzaži: na teritoriji Subotice je **Subotička peščara** (zaštićeno područje dunavskih pesaka).
- Prisustvo prirodnih ekosistema u zaštićenim dobrima (jezera, močvara) može biti prednost za ekološke / agroekološke prakse.

2. Poljoprivredna infrastruktura i servis

- Poljoprivredna savetodavna i stručna služba (PSS) u Subotici pruža analize plodnosti zemljišta i savetodavnu podršku.
- PSS Subotica u nekim slučajevima obezbeđuje besplatnu analizu zemljišta za poljoprivrednike.
- U Subotici su sa sedištem dva ključna "organska faktora" – Udruženje TERRA'S koje je udarilo temelje razvoja organske proizvodne u Srbiji i Organic Control System – prva nacionalna sertifikaciona kuća.

3. Agro-ekonomski trendovi na nacionalnom nivou

- U Srbiji je broj proizvođača organske poljoprivrede relativno mali, ali raste. Prema izveštajima, u celoj Srbiji ima oko 7.000 organskih proizvođača na ukupno oko 24.000 ha.
- Procenat površina pod organskom proizvodnjom u odnosu na ukupnu poljoprivrednu površinu je još uvek nizak i kreće se oko 0,85%.
- Najveći deo organske proizvodnje u Srbiji je namenjen izvozu (žito i voće).
- Država i AP Vojvodina ima programe podrške.

1.2 Specifični izazovi u organskoj poljoprivredi Subotice

1. Finansijski i administrativni izazovi;
2. Sertifikacija i kontrola;
3. Tržište;
4. Obrazovne i tehničke barijere;
5. Ekološki rizici;
6. Politička / institucionalna podrška;
7. Nedostatak savetodavaca.

1.3 Lokalne snage i prilike

- **Povoljan agro-klimatski potencijal:** Plodna zemlja Bačke pogodna je za proizvodnju različitih useva (žitarice, voće, grožđe, povrće, industrijske kulture).
- **Postojeći institucionalni kapaciteti:** Organic Control System, Otvoreni Univerzitet, Poljoprivredna stručna služba Subotica i Regionalna agencija za razvoj Panonreg.

- **Lokalno iskustvo:** Primeri organskih proizvođača u okolini Subotice (npr. Mamužić porodica, Vinarija Petra i dr.) koji mogu poslužiti kao uzori.
- **Podrška civilnog sektora:** Udruženje TERRAS može pružiti know-how i podršku.
- **Mogućnost razvoja lokalnog tržišta:** Kroz lokalne pijace i prvenstveno direktnu prodaju na farmi.
- **Ekoturizam i brendiranje:** Subotica sa svojim prirodnim pejzažima (peščara, jezera) može integrisati organsku poljoprivredu u ekoturističke i brendirane agro-projekte.

2. Smernice za akcioni plan razvoja organske poljoprivrede na lokalnom nivou

Na osnovu prethodne analize, sačinjene su sledeće strateške smernice i konkretne mere koje bi mogle ući u akcioni plan za razvoj organske poljoprivrede u Subotici.

2.1 Vizija i ciljevi

Vizija:

Da Subotica ponovo postane jedno od vodećih područja u Vojvodini, pa i celokupnoj Srbiji, za organsku poljoprivredu, sa održivim agrarnim sistemom koji doprinosi lokalnoj ekonomiji, biodiverzitetu i kvalitetu života.

Glavni cilj: Uspostavljanje sistema za razvoj organske poljoprivredne proizvodnje u Subotici

Specifični ciljevi:

1. Povećanje površina pod organskom proizvodnjom na teritoriji Subotice za 40%;
2. Jačanje lokalnih kapaciteta: poljoprivrednici, savetodavna služba, TERRA'S, JP "Palić-Ludaš";
3. Razvoj lokalnog tržišta organske hrane;
4. Edukacija i osnaživanje poljoprivrednih proizvođača i potrošača;
5. Promovisanje ekološke prakse u agraru, smanjenje rizika po životnu sredinu;
6. Poboljšanje institucionalne i finansijske podrške;
7. Formiranje regionalnog edukativno-razvojnog centra za organsku proizvodnju;
8. Umrežavanje i saradnja sa drugim institucijama / organizacijama koje se bave organskom poljoprivredom;
9. Uključivanje organske proizvodnje u turizam.

2.2 Ključne strateške mere

Predlog mera po tematskim oblastima:

A) Poljoprivredna proizvodnja i tehnika:

1. Podsticaji za prelazak na organsku proizvodnju;
2. Savetodavne usluge i tehnička podrška;
3. Monitoring zemljišta i analiza;
4. Tehnološka i infrastrukturna podrška.

B) Tržište i promocija:

1. Razvoj lokalnog tržišta;
2. Brendiranje i marketing.

C) Edukacija i kapacitetski razvoj:

1. Edukacija poljoprivrednika;
2. Podizanje svesti potrošača i obrazovanje potrošača.

D) Institucionalna i politička podrška:

1. Akcioni plan i koordinacija;
2. Finansiranje i podsticaji;
3. Monitoring i evaluacija.

E) Održivi razvoj i zaštita životne sredine:

1. Agroekološke prakse;
2. Ekoturizam i sinergija s prirodom.

3. Preporuke za korake implementacije

Da bi akcioni plan bio uspešno sproveden, predlažu se sledeći konkretni koraci:

1. Pokretanje inicijative;
2. Procena potencijala;

3. Pilot projekti;
4. Edukacija i jačanje kapaciteta;
5. Finansiranje i resursi;
6. Marketing i podizanje svesti;
7. Praćenje i evaluacija.

4. Mogućnosti rizika i kako im pristupiti

- **Nedostatak interesovanja poljoprivrednika:** neki proizvođači mogu biti rezervisani zbog rizika prelaska. Rešenje: dobro osmišljeni pilot projekti + mentori + finansijska podrška u periodu konverzije.
- **Finansijska održivost:** subvencije ili grantovi možda neće biti dovoljni dugoročno. Potrebno razviti modele prihoda: mini prerađivačke kapacitete, direktnu prodaju na farmi, organizacija ad-hoc "urbane pijace", agroturizam.
- **Institucionalni rizik:** slaba koordinacija može dovesti do fragmentiranih aktivnosti. Formiranje lokalne radne grupe i redovnih sastanaka je ključno za uspeh.
- **Ekološki rizik:** neadekvatno planirane organske parcele – monitoring i pravilno mapiranje.
- **Market rizik:** potražnja za organskim proizvodima lokalno može biti ograničena. Rešenje: jačanje edukacije potrošača, marketing, povezivanje sa distributerima i restoranima, ekoturistički modeli i sl.

II RAZVOJ ORGANSKE POLJOPRIVREDE U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA SUBOTICE

Subotica i okolina je izuzetno bogata zaštićenim područjima. Pod određenim stepenom zaštite je više od 8.000 ha, a ako se uračunaju i zaštitne zone ukupno je oko 12.000 ha, što iznosi oko 12% površine Grada Subotice.

Organska poljoprivreda u zaštićenim područjima Srbije (nacionalni parkovi, rezervati i parkovi prirode) smatra se ključnim modelom za održivo korišćenje prirodnih resursa, jer omogućava ekonomski razvoj uz strogo očuvanje biodiverziteta.

Javno preduzeće „Palić - Ludaš“ sprovodi režime zaštite i upravlja u skladu sa zakonom, prirodnim i stvorenim vrednostima, sledećim zaštićenim područjima:

- Specijalni rezervat prirode „Ludaško jezero“;
- Specijalni rezervat prirode „Selevenjske pustare“;
- Predeo izuzetnih odlika „Subotička peščara“;
- Predeo izuzetnih odlika „Kanjiški jaraši“;
- Park prirode „Palić“;
- Spomenik prirode „Stabla hrasta lužnjaka na Paliću“.

Delovi zaštićnih područja obuhvataju različite načine korišćenja poljoprivrednog zemljišta, a režimi zaštite ograničavaju poljoprivrednu proizvodnju i time mogu podržati organsku poljoprivredu na ovim parcelama.

Međutim, posebno treba obratiti pažnju da su zbog rasparčanosti prirodnih staništa negativni uticaji konvencionalnog poljoprivrednog okruženja i prisustva ljudi izuzetno jaki. Takođe, nekontrolisano korišćenje đubriva, pesticida i slično, dovodi u opasnost opstanak staništa i vrsta.

Po svemu sudeći, veoma je značajan prirodni potencijal subotičkog regiona, što pruža mogućnosti razvijanja ideja i aktivnosti na planu razvoja proizvodnje organske hrane, tim pre, jer ova proizvodnja povezuje u jednu celinu primarnu poljoprivredu, prerađivačku industriju, trgovinu, zdravstvo i turizam.

ZAŠTIĆENA PODRUČJA – POTENCIJALNE ZONE ZA ORGANSKU POLJOPRIVREDU

Prednosti područja koje su pod zaštitom su očuvanost staništa i stabilnost ekosistema. To su ujedno i mesta gde će organska poljoprivreda lako naći svoje mesto. Korišćenje resursa zemljišta i podzemnih voda u organskoj proizvodnji, neće narušavati potrebnu prirodnu ravnotežu. Vredna staništa retkih biljaka i životinja će imati bolje uslove za opstanak. Zemljište i voda će zahvaljujući održivom korišćenju očuvati svoj prirodni kvalitet.

Pojedini delovi područja između jezera Palić i Ludaš su pod zaštitom i uglavnom je to poljoprivredno zemljište. Zone u kojima bi organska poljoprivreda trebala da se razvija su južni i jugozapadni deo oko Palića u zaštitnoj zoni Parka prirode. Oko Ludaša su to istočni, zapadni i severni deo. Ako se napravi istorijski osvrt, ovaj region je tradicionalno bio pustarski

kraj u kome je stoka gajena ekstenzivno, uglavnom na ispaši. Delovi pod izvornom travnatom vegetacijom: vlažne livade, pustarske livade na slatinama ili pesku, bile su pašnjaci ili košarice. Na visokim delovima terena oko Ludaškog jezera i prema Palićkom jezeru gde su i bolja zemljišta (peskovi sa većim sadržajem humusa) bile su njive gde se gajio duvan i paprika ili vinogradi. Sada bi se struktura organske proizvodnje (ratarstvo, povrtarstvo, stočarstvo) u zaštićenim područjima trebala opredeljavati na osnovu stanišnih uslova.

Prema evidenciji JP "Palić – Ludaš", u unutar zaštićenih prirodnih dobara na teritoriji grada Subotice, oko 350 hektara poljoprivrednog zemljišta se koristi za organsku proizvodnju. Treba nastojati da se površina poveća i da se zainteresuju poljoprivrednici, što bi dugoročno imalo veliki ekološki i ekonomski doprinos kako za prirodu, tako i za proizvođače.

ZNAČAJ

Organska poljoprivreda je idealna za zaštićena područja, jer čuva biodiverzitet i prirodne resurse. U Srbiji je značajna tema, jer 7% teritorije ima uslove za takvu proizvodnju koja predstavlja šansu za razvoj ruralnih područja, a ujedno ispunjava svetske trendove održivosti, spajajući zaštitu prirode sa poljoprivrednom proizvodnjom, što donosi ekonomsku korist i očuvanje jedinstvenih ekosistema, odnosno vodi ka pomirenju ekonomije i ekologije. Poljoprivredna područja naslonjena na jezera i ostale vodene površine u zaštićenim područjima treba prevesti u organsku poljoprivredu uz utvrđivanje širine pojasa.

Zašto je važna organska proizvodnja u zaštićenim područjima:

- **Očuvanje prirode:** Smanjuje zagađenje, štiti zemljište, vodu i vazduh, čuvajući jedinstveni ekosistem zaštićenih zona.
- **Ekonomski potencijal:** Organski proizvodi dostižu više cene, stvarajući nova radna mesta i podstičući ekonomiju ruralnih područja.
- **Turizam:** Povezana sa seoskim turizmom i promocijom organskih proizvoda, što privlači turiste.

Karakteristike i primena:

- **Idealni uslovi:** Zaštićena područja imaju povoljne geografske i klimatske preduslove za organsku proizvodnju, što je svakako prednost.
- **Šansa za razvoj:** Predstavlja šansu za lokalno stanovništvo da se bavi poljoprivredom na održiv način i ekonomski isplativ, u skladu sa međunarodnim trendovima.
- **Integracija:** Spaja se sa zaštitom prirode, čineći zaštićena područja funkcionalnim i ekonomski isplativim, umesto da budu samo zabranjene zone.

III IMPLEMENTACIJA ZELENE TRANZICIJE NA RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE U SUBOTICI

Teritorija grada Subotice predstavlja tipično poljoprivredno područje u Srbiji, sa izraženom ratarskom i voćarskom proizvodnjom, značajnim površinama obradivog zemljišta, ali i blazinom tržišta Evropske unije. Istovremeno Subotica se suočava sa naglašenim pritiscima na prirodne resurse, posebno na zemljište i vode, uključujući područje zaštićenog ekosistema Palićko–Ludoškog jezera. U tom kontekstu, zelena tranzicija poljoprivrede ima poseban značaj za dugoročni održivi razvoj lokalne zajednice.

Zelena tranzicija otvara prostor za prelazak sa dominantnog modela izvoza primarnih sirovina ka modelu sa većom dodatnom vrednošću. Razvoj prerade žitarica, uljarica i stočnih proizvoda na lokalnom nivou, kao i proizvodnja hrane sa posebnim kvalitetima (npr. organska proizvodnja, proizvodi sa smanjenim ugljeničnim otiskom), mogu značajno doprineti lokalnoj ekonomiji. Za lokalne zajednice u okviru grada Subotica, zelena tranzicija može doprineti zadržavanju stanovništva u ruralnim sredinama, stvaranju atraktivnijih uslova za mlade poljoprivrednike a time u perspektivi razvoju ruralnih sredina. Modeli proizvodnje zasnovani na znanju, inovacijama i savremenim tehnologijama kao što je organska poljoprivreda povećavaju konkurentnost i preduzetnički potencijal ruralnih domaćinstava.

Takođe, značajan potencijal postoji u jačanju uloge žena u ruralnoj ekonomiji kroz preradu hrane, kratke lance snabdevanja i direktnu prodaju na lokalnom tržištu. Istovremeno Subotica se suočava i sa specifičnim ekološkim

izazovima, uključujući zagađenje voda, degradaciju zemljišta i gubitak biodiverziteta u intenzivno obrađivanim područjima. Zelena tranzicija, kroz uvođenje raznovrsnih plodoreda, gajenje međuuseva, smanjenje upotrebe mineralnih đubriva i bolje upravljanje stajnjakom, može značajno doprineti očuvanju kvaliteta zemljišta i voda, ali i unapređenju biodiverziteta. Poređenjem sa drugim opštinama i gradovima, Subotica ima relativno razvijene institucionalne kapacitete, uključujući pristup stručnim institucijama, prekograničnu saradnju i mogućnost korišćenja fondova Evropske unije.

ZELENA AGENDA ZA ZAPADNI BALKAN

A sve ovo je u skladu sa opredeljenjem naše države da se pridruži Evropskoj uniji koja je u poslednjoj deceniji usvojila niz novih strateških dokumenata koji značajno utiču na kreiranje politika u oblasti poljoprivrede i hrane: Zeleni dogovor, Strategija „Od njive do trpeze”, Strategija za zaštitu biodiverziteta, Zakon o klimi, Akcioni plan za organsku proizvodnju i dr. Sva ova dokumenta naglašavaju potrebu za održivom poljoprivredom, smanjenjem negativnih uticaja na životnu sredinu, unapređenjem zdravlja potrošača, smanjenjem otpada od hrane i većom otpornošću prehrambenog sistema na klimatske i ekonomske šokove.

Kao odgovor na regionalne izazove i u skladu sa evropskim politikama, Republika Srbija se 2020. godine priključila Sofijskoj deklaraciji o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan, koja predstavlja političku obavezu zemalja Balkana da usklade svoje razvojne politike sa EU zelenim dogovorom. Iako poljoprivreda nije eksplicitno izdvojena, njene implikacije su jasno ugrađene u ciljeve deklaracije koji se odnose na klimatsku neutralnost, očuvanje biodiverziteta, smanjenje zagađenja i održivo upravljanje prirodnim resursima. Ova deklaracija podstiče tranziciju ka održivijim proizvodnim sistemima, smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte, zaštiti zemljišta i racionalnijem korišćenju vode i hraniva.

Za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju, Sofijska deklaracija predstavlja mehanizam postepenog usklađivanja sa pravnim i strateškim okvirom EU, posebno u oblasti klimatske politike i Zajedničke poljoprivredne politike. Istovremeno omogućava pristup finansijskim instrumentima EU, kao što su Instrument pretpristupne pomoći (IPA III) i Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan.

Iako Sofijska deklaracija predstavlja okvir, ona može imati korist za sve lokalne zajednice, pa tako i Suboticu, ako se primene njeni principi i prevede sa nivoa politike EU na konkretne lokalne projekte, institucije i ljude.

IV ANKETNO ISTRAŽIVANJE ORGANSKIH PROIZVOĐAČA SA PODRUČJA SUBOTICE

Svrha anketnog istraživanja je bila da se utvrdi broj i stepen zadovoljstva organskih proizvođača, prerađivača i distributera iz Subotice o uslovima poslovanja i rada koji se obezbeđuju sa republičkog i pokrajinskog nivoa, te ih podstaći da daju ideje i predloge za mere podrške koja im je neophodna, ali i zakonom omogućena lokalnim samoupravama.

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Kuće za kontrolu i sertifikaciju u Srbiji su u obavezi da Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede dostavljaju podatke o svojim operaterima do 31.1. tekuće godine za prethodnu godinu. Spisak potencijalnih ispitanika je sačinjen na osnovu podataka sa trenutno ažurne Liste organskih proizvođača objavljene za 2024. godine na internet strani resornog ministarstva, a najviše operatera je u prvoj nacionalnoj kući za kontrolu i sertifikaciju, Organic Control System sa sedištem u Subotici. Lista mogućih ispitanika je popunjavana i uvidom u članstvo Udruženja TERRA'S.

Pretragom se došlo do podataka da su u 2025. godini na području Subotice registrovana 23 organska proizvođača, prerađivača i distributera, od kojih je anketirano njih 20.

Proizvođači u sistemu organske proizvodnje (broj, pol, stručna sprema, starosna dob)

Od 20 anketirana (najviše muškog pola, njih 13), 17 su nosioci poljoprivrednog gazdinstva, a 3 su pravna lica. Što se tiče starosne strukture isti procenat od 45% su u dobi od 35-55 i više od 55 godina, a svega 10% od 25 do 35 godina. Najveći udeo ispitanika ima srednju stručnu spremu, njih 70%, a šestoro su sa fakultetskom diplomom (30%).

Motivacija, površine i vremenski period u organskoj proizvodnji

Većina anketiranih, njih 13 ili 65%, je u poslednjih 15 godina potpisala prvi ugovor sa sertifikacionom kućom. Isti broj njih je navelo brigu za zdravlje i životnu sredinu kao osnovni razlog za prelazak na organsku proizvodnju. Većina od 55% (11) proizvodi na površini do 5 ha i najviše se bave voćarstvom i vinogradarstvom. Dva ispitanika se bave preradom, odnosno proizvodnjom vina, a šest biljnom i stočarskom proizvodnjom. Organska proizvodnja u Subotici je raznovrsna i skoro sve je zastupljeno: ratarstvo, krmno i lekovito bilje, voćarstvo, vinogradarstvo, I nešto manje povrćem.

Izazovi u organskoj poljoprivrednoj proizvodnji

Ispitanicima je data mogućnost odabira do tri ponuđena odgovora, ali i da iznesu sopstveno iskustvo, na pitanje u vezi izazova sa kojima se suočavaju u svom radu. Najviše (50%) je odgovorilo da je nedovoljna komunikacija sa službama resornog ministarstva i pokrajine, naročito prilikom podnošenja prijave na konkursima za subvencije, jer je potrebno obezbediti obimnu dokumentaciju. Najmanji broj ispitanika, njih četvoro ili 20% se požalilo na slabu obezbeđenost inputa, koliko je zaokružilo i da nailaze na probleme kod zapošljavanja sezonske radne snage. To što je samo jedan ispitanik izneo da mu najveći problema stvara infrastruktura, je dokaz poboljšanih uslova života i rada organskih proizvođača. Prerađivačima je najveći izazov vođenje dokumentacije, skup repromaterijal i nedovoljno razvijeno domaće tržište.

Sticanje znanje iz oblasti organske proizvodnje

Ispitanicima je data mogućnost da zaokruže do tri odgovora na pitanje kako su sticali znanje. Najviše ih je učilo samostalno iz stručne literature i Interneta, čak 75%, a samo jedan proizvođač (5%) se opredelio za angažovanje stručnog lica. Velika većina anketiranih, (95%) smatra da je edukacija prioritet za uspešan razvoj organske proizvodnje. Najviše, njih 8, su zainteresovani za seminare uživo, a 7 za onlajn preko platformi. Najmanje, samo jedan organski proizvođač je naveo studijsko putovanje, a dva su za kombinaciju svih navedenih metoda sticanja znanja o organskoj proizvodnji.

Korišćenje savetodavnih usluga i značaj savetodavaca

U razgovoru sa ispitanicima, svi su saglasni da savetodavstvo zauzima važno mesto, posebno na početku bavljenja ovom proizvodnjom. Međutim, poražavajuća je činjenica da njih čak 60% nikada nije koristio savetodavne usluge. Od onih osmoro ili 40% koji su dali potvrđan odgovor, troje se oslanjalo na privatne savetodavce, četvoro na Poljoprivredne stručne službe od kojih po jedan i u kombinaciji sa privatnim savetodavcem i Poljoprivrednim fakultetom, a jedan ispitanik je imao savetodavnu pomoć preko projekta udruženja/klastera. Ocenjujući njihovo znanje ocene su varirale od 1 do 5, ali je opšta konstatacija anketiranih da je uloga savetodavaca izuzetno značajna, ali da ih je malo u lokalnoj zajednici, pa i u našoj zemlji.

Mišljenja o zakonskoj regulativi, podsticaji i finansijska podrška za razvoj organske proizvodnje

Za donosiocel odluka i one koje rade na regulativi u oblasti organske proizvodnje značajna je i ohrabrujuća informacija da je većina ispitanika, (13 ili 65%) odgovorilo da su zadovoljni zakonskim aktima. Njih 12 (60%), nije dobijalo subvencije/podsticaje, što i ne iznenađuje, jer je većina tek prešla na organsku proizvodnju. Ostalih 40% koji su pozitivno odgovorili, nisu iznosili visinu sredstava, već da su dobijali od republike, ali nedovoljno pravovremeno, te od pokrajine, delom za kontrolu i sertifikaciju i od fondova Evropske unije IPARD. Inače, svi su saglasni da je neophodna finansijska podrška i od lokalne samouprave za npr. opremu, marketing, edukaciju i savetodavstvo, kontrolu i sertifikaciju, ali i za električnu energiju koju u velikim količinama troše za navodnjavanje.

Pozitivne i negativne stvari za razvoj organske proizvodnje u Subotici

Kao pozitivno, većina je spomenula tradiciju u poljoprivrednoj proizvodnji, kao i prirodni potencijal. Kao prednost navode i to što je u gradu sedište OCS kuće za kontrolu i sertifikaciju, ali i Udruženja TERRA'S čiji je prioritet organska poljoprivreda. Neki primećuju pozitivnu promenu svesti građana za potražnjom za organskim proizvodima. Najviše njih je mišljenja da bi finansijska ili bilo koja druga podrška od strane grada pozitivno uticala na razvoj organske proizvodnje.

Udruživanje, zadovoljstvo plasmanom, cenom i stanjem u organskoj proizvodnji

Od 20 anketiranih 60% su članovi nekog od udruženja ne navodeći kojeg, ali prema evidenciji, najviše ih je u Udruženju TERRA'S. Polovina anketiranih je zadovoljno plasmanom svoje robe, njih pet nije, a isto toliko ih se izjasnilo da ne zna. Kod cene je sve mnogo jasnije: 70% je nezadovoljno (op. autora – radi se o proizvođačima iz perioda konverzije), 15% zadovoljno, a isto toliko ne zna. Zanimljivo je da čak 40% anketiranih smatra da su za trenutnu situaciju u organskoj proizvodnji svi akteri na organskoj sceni pomalo odgovorni.

Saradnja sa kućama za kontrolu i sertifikaciju

Kuće za kontrolu i sertifikaciju, a velika većina je u Organic Control System-u, imaju razloga za zadovoljstvo podatkom da su od 15 organskih proizvođača dobile ocenu 5 sa komentarima da su odlični i stručni. Samo jedan je menjao sertifikacionu kuću i to zbog prelaska iz grupne u pojedinačnu sertifikaciju. Očito je da organski proizvođačima ne treba puno vremena za vođenje dokumentacije, jer je 85%, odnosno njih 17, zaokružilo da im u proseku dnevno treba manje od sat vremena, a njima troma između 1 i 2 sata.

Isplativost, perspektiva i kompleksnost bavljenja organskom proizvodnjom

Polovina anketiranih smatra da je najteži segment rada u organskoj proizvodnji sama proizvodnja, a ostalima administrativni poslovi. Malo onespokojava podatak da velika većina, njih 15 anketiranih ili 75%, ne zna, odnosno ne može da oceni da li je organska proizvodnja isplativ biznis, što upućuje na to da su u početnoj fazi razvoja organske poljoprivrede na svojim gazdinstvima. Po dvoje smatra da jeste, odnosno da nije održiv posao, a jedan ispitanik je mišljenja da sve zavisi od veličine poseda, vrste proizvoda i ima li obezbeđen plasman. Na pitanje da li organska proizvodnja ima perspektivu, najviše ispitanika, njih osmoro, ima pozitivan stav navodeći brigu o zdravlju ljudi i životne sredine, te da postoji realna potreba za organskim proizvodima i da se otvaraju nove mogućnosti za plasman.

Budućnost, potencijali, značaj Interneta i šta je potrebno za uspeh organske proizvodne

Optimističan stav prema budućnosti organske proizvodnje u Subotici ima njih 7, a dali su prednost voćarstvu, četvero turizmu, po troje povrtarstvu i ratarstvu, dvoje preradi, a po jedan ispitanik se opredelio za stočarstvo, te industrijsko i krmno bilje. Njih 13 je mišljenja da za uspeh organske proizvodnje treba obezbediti kontinuitet i povećati podsticajne mere, 60% ukazuje na potrebu obezbeđivanja velikog otkupnog centra na nivou Vojvodine, a četvero ispitanika (20%) su za posebne i povoljne prodajne lokacije u gradu. Polovina je mišljenja da bi bili uspešni moraju pratiti kretanja na tržištu, brendirati svoj proizvod i povezati se sa turizmom.

Što se tiče Interneta, svi imaju pristup i dobru konekciju. Polovina anketiranih smatra dobrim svoje poznavanje rada na računaru, korišćenju Interneta i društvenih mreža, 20% osrednje, a po 15% slabo i odlično. Kod polovine njih Interent ima veliki značaj u radu, kod šestoro osrednji, a čak četvero ga slabo ili nikako ne koristi.

Svest da organska proizvodnja utiče na zdravlje ljudi i životnu sredinu/zaštićena područja

Na pitanje koje se odnosilo na to da li su svesni toga da organskom proizvodnjom utiču na očuvanje zdravlja ljudi i životne sredine, 70% je odgovorilo da je svesno i da je to razlog prelaska na ovaj metod rada, a 30% je takođe svesno, ali to nije uticalo na njihovo opredelenje. Njih šestoro obavljaju organsku proizvodnju u zaštićenom prirodnom dobru i bave se voćarstvom, ratarstvom, vinogradarstvom, uzgojem krmnog i industrijskog bilja, stočarstvom i koriste prirodne livade.

Uticaj klimatskih promena

Svi ispitanici su potvrdno odgovorili da su primetili uticaj klimatskih promena. Njih 19 ili 95% su naveli da je uticaj ekstremno i značajan, a jedan da je umeren. Trinaest anketiranih je navelo da je najizraženiji štetan uticaj bila suša i visoke temperature, a sedmoro da su to rani ili kasni mrazevi. Što se tiče posledica, njih 17 je napisalo da je kod njih došlo do smanjenja prinosa, a ostali su naveli još i pojavu štetočina i odlaganje berbe plodova zbog kiše. Polovina ispitanika je procenila da su imali štetu na uobičajenu dobit i da je viša od 50%, njih 7, odnosno 35% je imalo umerenu štetu od 10 do

30%, a troje su je procenili kao značajnu od 30 do 50%. Klimatske promene su najviše uticale u voćarstvu (70%), a ostalo kod prirodnih livada i ratarstvu. Ni jedan anketirani nije primetio bilo kakav pozitivan efekat klimatskih promena na organsku proizvodnju.

ZAKLJUČAK

- Subotica ima značajan potencijal za razvoj organske poljoprivrede zahvaljujući povoljnim agro-klimatskim uslovima, institucionalnoj infrastrukturi i lokalnim akterima.
- Glavni izazovi su finansiranje, sertifikacija, konverzija i tržište, ali oni se mogu prevazići strateškim akcijama — podsticaji, edukacija, brendiranje i institucionalna podrška.
- Akcioni plan bi trebalo da integriše organsku poljoprivrednu proizvodnju, edukaciju, tržišni razvoj i zaštitu životne sredine.
- Ključ uspeha je koordinacija svih aktera na lokalnom nivou.

Subotica ima ne samo prirodne i agrarne prednosti, već i **institucionalni oslonac najvišeg nivoa za razvoj organske proizvodnje – Grad Subotica, Organic Control System, Udruženje TERRA’S, Otvoreni univerzitet, Poljoprivredna stručna služba i Regionalna razvojna agencija Panonreg - što je strateška prednost koju nijedna druga lokalna samouprava u Srbiji nema u tom formatu.**

To treba biti jedan od *ključnih stubova* svakog lokalnog strateškog dokumenta o razvoju organske poljoprivrede.

Izrada Smernice za Akcioni plan razvoja organske proizvodnje na teritoriji Grada Subotice od 2026-2035. godine je aktivnost projekta Udruženja **TERRA’S** „Organska Subotica na evropskom zelenom putu“, podržanog kroz projekat „**EU Resurs centar za civilno društvo u Srbiji**“, koji sprovodi Beogradska otvorena škola, a podržava Evropska unija. Za njegovu sadržinu odgovorno je isključivo Udruženje TERRA’S i ono nužno ne odražava stavove Evropske unije.